

Porównanie systemów filozoficznych Platona i Arystotelesa

Platon żył w latach 427 – 347 p.n.e. swoje poglądy w znacznej mierze wzorował na naukach Sokratesa, lecz nie ograniczał się tylko do zagadnień etycznych. Jego prace to głównie dialogi, w których demonstrował metodę dialektyczną; *Obrona Sokratesa* (o odwadze), *Teajtet* (o poznaniu), *Uczta* (o miłości), *Fajdros* (o duszy), *Sofista* (o bycie) i inne, napisał także wielkie dzieło w 10 księgach – *Państwo*, w którym przedstawia państwo idealne oraz *Prawa*, traktujące o tym samym problemie. Forma dialogu była na owe czasy nowatorska. Najważniejszą postacią dialogów jest Sokrates, którego ustami Platon wypowiada własne poglądy.

Arystoteles urodził się później, niż Platon – żył w latach 348 – 322 p.n.e., jest on autorem bardzo wielu dzieł z różnych dziedzin. Początkowo pisał dialogi inspirowane twórczością Platona, Arystoteles jest też autorem pism logicznych (*Organon*), pism przyrodniczych (*Fizyka*, *Historia naturalna zwierząt*, *O stawianiu się i ginieciu*, *O duszy* i wiele innych), pism praktycznych (*Etyka nikomachejska*, *Etyka wielka*, *Polityka* i inne), pism poetycznych (*Poetyka*), za najważniejsze dzieło tego myśliciela uważa się *Metafizykę*.

W 367 roku p.n.e. Arystoteles wstąpił do Akademii Platońskiej, gdzie spędził 20 lat, był więc uczniem Platona, jednak jako potomek rodziny lekarzy odebrał także staranne wykształcenie z zakresu nauk empirycznych, co wyraźnie odróżnia go od Platona skoncentrowanego dziedzinach humanistycznych i formalnych (matematyka).

Arystoteles po odejściu z Akademii Platońskiej, co stało się po śmierci samego Platona, założył w Perypacie własną szkołę, zwaną od nazwy miasta w którym się znajdowała szkołą perypatetycką. Szkoła perypatetycka w odróżnieniu od Akademii Platońskiej, zajmującej się głównie etyką i matematyką, koncentrowała się na naukach empirycznych – przyrodniczych i humanistycznych. Inna była też metoda pracy w szkole Arystotelesa – w miejsce pracy indywidualnej utworzono zespoły, dialektykę zastąpiono analizą materiału empirycznego. Arystoteles przeciwstawił się więc swojemu mistrzowi – Platonowi, co przejawiało się głównie jako zwalczanie koncepcji idei, jednakże przejął od niego wiele poglądów dotyczących celu, duszy, Boga. Arystoteles znany jest z tego, że podzielił filozofię na kilka dziedzin: filozofię praktyczną, do której zaliczył etykę i politykę, teoretyczną (fizyka, metafizyka, matematyka), logikę oddzielił od filozofii i określił jako naukę przygotowawczą. Systemy filozoficzne Platona i Arystotelesa można porównać biorąc pod uwagę ich poglądy na kluczowe dla filozofii kwestie, związane z bytem, poznaniem, moralnością, społeczeństwem, sztuką, psychologią, odniesieniem do transcendencji.

Ontologia Platona zasadza się na założeniu o dualizmie ducha i materii. W myśli Platona pojawia się nowy rodzaj bytu niematerialnego, są to idee. Właśnie idee są prawdziwym, samodzielnym bytem, który jest wieczny i niezmienny. Świat rzeczy nie istnieje naprawdę, jest tylko słabym odbiciem idei, a jego istnienie polega na ciągłym stawaniu się. Idee są obecne w rzeczach, będąc dla nich wzorami, na tym polega powiązanie tych dwu odmiennych światów. Świat idei jest zorganizowany hierarchicznie, na samym szczycie hierarchii znajduje się idea dobra. Platońska teoria bytu miała swoje konsekwencje dla jego koncepcji epistemologii, etyki, estetyki, polityki, jest to podstawa idealizmu i spirytualizmu jego systemu filozoficznego.

Arystoteles wprawdzie najpierw przejął za Platonem doktrynę idei, jednak jeszcze będąc członkiem Akademii Platońskiej sprzeciwił się jej, z czasem jego stanowisko w tej kwestii stawało się coraz bardziej zdecydowane. Odmawiał on ideom statusu samodzielnego bytu, jego zdaniem bytami samoistnymi - czyli substancją - mogą być jedynie rzeczy. Przyjmując to założenie Arystoteles stanął na stanowisku realizmu w przeciwieństwie do idealizmu platońskiego i zbliżył się do materialistycznego punktu widzenia. W substancji Arystoteles wyróżniał dwa składniki: formę, która jest siłą działającą celowo, przyczyną i celem rzeczy oraz materię, która stanowi podłoże zjawisk i ich przemian. Materia i forma nie mogą istnieć samodzielnie, są to dwie strony jednego procesu życiowego. Istota życia polega na stopniowym formowaniu materii i urzeczywistnianiu tego, co jest potencjalnie w niej zawarte. Pierwszy impuls do aktualizowania się potencji dała pierwsza przyczyna, jest nią rozum *Nus*, który jest bytem nieruchomym, niezmiennym, niematerialnym i doskonałym. *Nus* wprowadził w ruch świat - jest jego pierwszą przyczyną, a zarazem ostatecznym celem. Materia rozwija się zgodnie ze z góry określonym celem, np. w nasionach rośliny istnieją z góry określone możliwości jej rozwoju, czyli forma która jest zarazem energią. Proces wzrostu rośliny to aktualizacja możliwości tkwiących w nasionach. Dojrzała roślina to osiągnięcie doskonałej formy, czyli tzw. *entelechia*.

[...]

Zmierzając w kierunku podsumowania tych rozważań należy powiedzieć, że dwa wielkie systemy filozoficzne starożytnej Grecji – platonizm i arystotelizm cechuje więcej różnic, niż podobieństw. Platonizm jest idealizmem i spirytualizmem, natomiast arystotelizm charakteryzuje dążenie do umiaru, bywa wręcz nazywany „filozoficzną doktryną środka”. Jednakże w owym dążeniu do kompromisu z Arystoteles niejednokrotnie przemawia jako uczeń Platona, co widać szczególnie wyraźnie w jego doktrynie duszy, zawierającej rozum czynny. Wprawdzie w myśli Arystotelesa fundamentalny platoński dualizm ontologiczny

uległ znacznemu złagodzeniu, jednak nie zniknął on zupełnie: duch i materia, materia i forma są sobie nawzajem potrzebne, ale nie są tym samym.